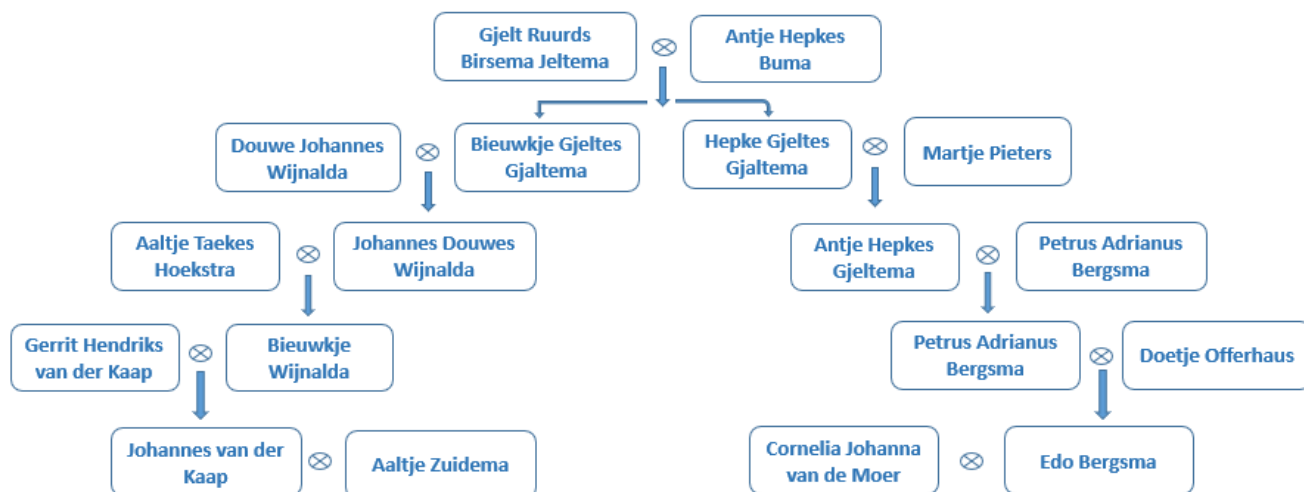


Edo Bergsma, burgemeester van Enschede

Bieuwkje Wijnalda, vrouw van Gerrit Hendriks van der Kaap, was een achternicht van Petrus Adrianus Bergsma, de vader van de Enschedese burgemeester Edo Bergsma. Edo Bergsma stamde uit een Friese regentenfamilie. De familie Gjeltema (Birsema, Jeltema) vormt de link tussen beide families.

Bieuwkje Gjeltes Gjaltema, mijn oudovergrootmoeder (generatie 8), was een zus van Hepke Gjeltes Gjaltema, de overgrootmoeder van Edo Bergsma.



Gjelt Ruurds (Birsema) Jeltema en Antje Hepkes Buma

Gjelt Ruurds (Birsema) Jeltema, getrouwd (2) met Antje Hepkes Buma, werd geboren in 1723 in Kollum en stierf in 1793 in Surhuisterveen, waar ook Bieuwkje Wijnalda werd geboren. Gjelt was naast boer ook kastelein en brouwer in 'De Roskam'. Beide families waren doopsgezind. De vader van Antje, Hepke, was getrouwd met Bieuwkjen Egberts, veenbaas en boer op de Bumaheerd in Vierhuizen.

De Roskam

Vermoedelijk was Douwe Aukes, getrouwd met Aukje Johannes Allesheil en executeur en brouwer in Kollum in 1708 eigenaar van de herberg.

In 1748 is hun dochter Clara Douwes eigenaar. Zij is omstreeks 1700 geboren en trouwt achtereenvolgens met Rinse Wytzes (1722) en Jan Hendriks (1735), beide keren te Kollum. Bij de quotisatie van 1749 wordt ze aangemerkt als "*redelijk begoedigt*". Zij overlijdt op 23 september 1761, kinderloos; erfgenamen zijn volgens de collaterale successie de nog in leven zijnde kinderen van haar broers Johannes en Hendrik en haar zuster Fetje Douwes (Stellingwerf).

Bij akte van 12 februari 1749 verkoopt Clara de "*heerlijke huisinge en schuire [...] zijnde een herebergh*" voor 1600 carolusguldens en 10 gouden dukaten aan de Kollumer koopman Sipke Harkes en zijn vrouw Hiske Jacobs. De herberg wordt door de verkoopster bewoond en gebruikt. Maar op basis van bloedverwantschap (*ratione sanguinis*) doet de distillateur

Douwe Johannes Stellingwerf een beroep op het niaarrecht¹ en met succes. Hij is namelijk de zoon van Clara's broer, de executeur Johannes Douwes Stellingwerf, getrouwd met Johanna Gansevoort.

Kort daarop, bij akte van 23 april 1750 verkoopt Douwe Johannes de helft voor 800 carolusguldens en vijf gouden dukaten aan **Aafke Gelts Jeltema**. De andere helft houdt hij in zijn bezit. Vóór 1761 is die helft in het bezit van de Dokkumer koopman Freerk Jans Minnema.

Aafke Gelts Jeltema trouwde drie keer: in 1718 met **Ruurd Douwes Birsema** uit Leek, in 1727 met Klaas Aukes Poutsma en in 1752 met Jouke Keimpes, de beide laatsten waren afkomstig uit Kollum. In 1750 koopt zij als huisvrouw van de "innocente" Kollumer brouwer Klaas Aukes Poutsma de helft van de herberg de Roskam. Op dat tijdstip is **Gjelt Ruurds**, een zoon uit haar eerste huwelijk, getrouwd met Antje Hepkes Buma, huurder van die helft. Ook deze zoon is brouwer. Volgens de speciekohieren woont hij in 1751 en 1752 op nummer 112 (waarschijnlijk is dit de herberg); zijn moeder woont op nummer 118. In 1753, dus na het huwelijk van Aafke met Jouke Keimpes, verwisselen beiden van nummer.

Bij akte van 26 april 1758 zijn Jouke Keimpes, meesterwagenmaker te Kollum, en Aafke Gelts 200 carolusguldens schuldig aan het Kollumer jeneverstokersechtpaar Govert Backerus en Hinke Allerts. Nog hetzelfde jaar, bij akte van 12 december 1758, hebben ze 330 carolusguldens schuld aan Jan Idsardi als curator van Johanna Douwes voor de ene helft en aan Trijntje Jans voor de andere helft, voor geleverde jenever en ander gedistilleerd. De eerste is een dochter, de tweede de weduwe van Douwe Johannes Stellingwerf.

Volgens de speciekohieren overlijdt Jouke Keimpes in 1759. Een paar jaar daarna, bij akte van 16 april 1761 (inv.nr. 113, blad 304) verkoopt de weduwe haar helft voor 536 carolusguldens en 11 stuivers aan het echtpaar Govert Backerus en Henke Alderts. De eigenaar van de andere helft, Freerk Jans Minnema, doet echter met succes een beroep op het niaarrecht op grond van gemeenschappelijk eigendom (ratione communionis).

¹ Volgens dit oude recht was men slechts beheerder van onroerend goed en geen eigenaar. Het goed behoorde aan de familie of aan de buurtschap. Toen vervreemding mogelijk werd, d.w.z. het particuliere eigendom mogelijk werd, behielden de 'naastliggers' en de familieleden het recht van niaer. Hetgeen betekende dat het onroerend goed eerst aan hen aangeboden moest worden tegen ¾ van de prijs. Dit prijsvoordeel is later verloren gegaan, maar het niaer-recht is tot 1811 blijven bestaan.



Rechts 'De Roskam' aan de Voorstraat 63, op een ansichtkaart uit 1904. Het gebouw dateert uit 1846. Onder 'De Roskam' anno nu.



De Bumaheerd

Na het graven van de Surhuisterveenstervaart kwamen er twee draaibruggen over de vaart te liggen, waarvan een bij Buwetille. Buwetille betekent de brug van Buwe.

Tegenover de brug staat al eeuwenlang een boerderij, vroeger Bumaheerd genaamd, waar generaties lang Buma's hebben gewoond. De naam Buma is afgeleid van Buwe (Turfloane 3, Surhuizum).

- Dochter Bieuwkje, geboren in 1768, trouwde met **Douwe Johannes Wijalda**. Douwe was landbouwer, veerschipper, koopman en diaken van de doopsgezinde kerk.
- De oudste broer van Bieuwkje, Hepke, was koopman, arbeider en koemelker. Hij trouwde (Hervormd) met Martje Pieters, geboren in Visvliet. Van haar wordt gezegd dat ze van Luxwolde kwam.

- Broer Ruurd, geboren in 1766, trouwde met (1) Trijntje Eeuwes Renkema en (2) met Willemke Symens. De vader van Trijntje was landbouwer en slachter. Ruurd was een welgestelde koopman. Uit een lijst met welgestelde kooplieden in Achtkarspelen, die in opdracht van de regering in december 1810 werd opgesteld blijkt dat hij de rijkste koopman van Surhuisterveen was. De erven van Ruurd zijn in 1832 eigenaar van een huis en erf (1), 2 weilanden (2), bos (3) en een stuk vergraven land (4) te Surhuisterveen.
- Jongste zus Maaïke, geboren in 1774, trouwde met landbouwer Pieter Tymens Saaksema.

Gjeltema en Bergsma

Hepke en Martje kregen op 10 november 1798 in Surhuisterveen een dochter, Antje Hepkes G(j)eltema (overleden op 17 februari 1872 in Makkinga). Antje trouwde op 26 februari 1825 in Oostdongeradeel met Petrus Adrianus Johannes Bergsma. Petrus werd geboren op 10 mei 1803 in Leeuwarden. Hij overleed op 10 december 1838 in Idaarderadeel. Hij was lid van de grietenijraad (gemeenteraad). Zijn broer Cornelis was vrederechter, grietman, de eerste burgemeester van Idaarderadeel en lid van Provinciale Staten van Friesland.

Voorouders van Petrus Adrianus Johannes Bergsma

Arjen Pyters Bergsma, geboren rond 1635. Hij trouwde op 10 maart 1667 in Engwierum met Trijntje Bernardus Kingma, dochter van Bernardus Johannes Kingma en Trijntje Dirks. Uit dit huwelijk:

- Pyter Arjens Bergsma, geboren op state Berghwegen, gedoopt op 13 november 1688 in Niawier, overleden op 14 augustus 1738 in Dokkum. Hij trouwde met Trijntje (Catharina) de Wendt, geboren rond 1652 in Engwierum, dochter van Eyso Haneses de Wendt en Maria Willems Uma. Uit dit huwelijk:
 - Willem Pytters Bergsma, geboren op 10 oktober 1706 in Dokkum. Hij trouwde op 12 april 1739 in Dokkum met Romelia Johannesdr Schik, dochter van Johannes Casper Schik en Lucia Johannes Rodenhuis. Uit dit huwelijk:
 - Petrus Adrianus Bergsma (grietman, lid Gedeputeerde Staten, lid van de admiraliteit, baljuw), geboren op 15 april 1743/11 juli 1747 in Damwoude, overleden op 14 oktober 1824 in Dokkum, trouwde op 3 juli 1768 in Dantumawoude met Dodonea Jacoba Doitsma, geboren in 1745 in Zwolle, overleden op 21 februari 1794. Petrus was eigenaar van zeven van de zestien stemhebbende plaatsen in Murmerwoude en had een cichoreifabriek en paardenfokkerij. Uit dit huwelijk:
 - Johan Casper Bergsma, geboren op 13 maart 1775, overleden op 6 juli 1818, trouwde met Jetske Wiskia Cornelis van Scheltinga, geboren op 10 juli 1777 op de Friesmastate, overleden op 9 januari 1855 in Roordahuizum. Uit dit huwelijk:
 - Petrus Adrianus Johannes Bergsma, geboren op 8 juni 1803 in Leeuwarden, overleden op 19 december 1838 in Idaarderadeel.

Antje Hepkes Gjeltema

Antje Hepkes G(j)eltema was, naar verluidt, geestesziek en verbleef o.a. in Franeker en in Hattem. De familie Bergsma was een vooraanstaande familie en het geestesziek zijn van moeder werd "*doodgezwegen*". In het diaconieboek van Makkinga staat vermeld: Bij het lijkklaken ten dienste van Mevr. De wed. Bergsma 25 gulden ontvangen, d.d. 21 februari 1872. Dit is de huur van het lijkklaken over de kist. De huur hiervan was divers, van 25 cent tot 25 gulden en soms hoger. Dit hing af van de financiële positie van de overledene of nabestaanden.²

Petrus Adrianus Bergsma

Zoon Petrus Adrianus werd op 13 april 1830 geboren in het Friese Idaard. Hij trouwde op 4 juni 1858 te Groningen met Doetje Offerhaus, geboren op 20 november 1832 in Groningen en overleden op 7 februari 1918 in Leeuwarden. Zij was de dochter van Edo Johannes Offerhaus, geboren Kijk in 't Jatstraat Groningen, gedoopt Nieuwe Kerk Groningen op 28 juni 1795 en overleden in Groningen op 25 maart 1876 en Aafje Johanna van Sloterdijck, gedoopt in Leeuwarden op 6 april 1798 en overleden in Groningen op 7 oktober 1877 (getrouwd in Kollumerland op 2 mei 1820). Edo Offerhaus was notaris en wethouder van Groningen en tien jaar lid van Provinciale Staten van Groningen.

Voorouders van Doetje Offerhaus

- Peter im Offerhaus, hofmeijer, leenman, schepen, kerkmeester in Neviges.
- Ludger im Offerhaus, hofmeijer en leenman in Velbert.
- Johann im Offerhaus, hofmeijer in Velbert van de graaf van Daun-Limburg en Falckenstein.
- Leonard Offerhaus was ontvanger van het graafschap Mark (Duitsland).
- Christiaan Gerhard Offerhaus was hoogleraar godgeleerdheid in Deventer.
- Leonardus Offerhaus was hoogleraar welsprekendheid, vaderlandse geschiedenis, aardrijkskunde en Romeinse antiquiteiten en rector van de universiteit in Groningen. Hij was hiervoor hoogleraar in Lingen.
- Zijn zoon Hermannus Johannes was predikant.
- Diens zoon Johannes was griffier bij de rechtbank.
- Diens zoon en vader van Doetje, Edo Johannes Offerhaus, was notaris, wethouder en lid van Provinciale Staten in Groningen.

² https://www.historiemakkinga.nl/images/stories/Oolde_deuze/UUT_DE_OOLDE_DEUZE_-_245_-_Knock_en_Gjeltema.pdf



Leonard Offerhaus, zoon van Johann, met zijn vrouw Elisabeth Boenen.



Leonardus Offerhaus en zijn vrouw Cornelia Huysinga..



Christian Gerhard Offerhaus en zijn vrouw Margaretha Heshuysen. Twee doeken, nageschilderd van originele prenten.



Johannes Offerhaus, zoon van Hermannus.

Petrus studeerde rechten in Groningen en werd advocaat. Hij was secretaris (1858-1865) en vervolgens burgemeester van Ooststellingwerf (1865-1870). In 1858 liet hij in Makkinga "Villa Nova", de huidige dokterswoning, bouwen (Lyclamaweg 17). Hij verkocht deze woning in 1870 toen hij verhuisde naar Leeuwarden, waar hij van 1870 tot 1905 gemeentesecretaris was. Hier overleed hij op 20 februari 1915, op 84-jarige leeftijd.



Villa Nova in Makkinga.



Opvallend aan deze 'eerste steen' is dat men het in de negentiende eeuw blijkbaar niet nodig vond om de namen van de echtgenotes te vermelden.

Edo Johannes Bergsma, de zoon van Petrus en Doetje, werd geboren op 6 juni 1862 in Makkinga. Hij was burgemeester van Het Bildt (1892-1896) en Enschede (1896-1932) en een van de eerste leden en 53 jaar lang voorzitter van de ANWB (1884-1937). Hij trouwde in 1893 met Cornelia Johanna van de Moer (1865-1952) (haar grootvaders waren arts en houtkoper). Hij stierf op 1 november 1948 in Arnhem, maar werd begraven op de Oosterbegraafplaats in Enschede.³

Edo Bergsma

Bergsma werd burgemeester toen een golf van onrust over 't Bildt spoelde. Veel later vertelde hij aan de *Telegraaf* dat hij doodsangsten had uitgestaan: 'Ik was er juist in een tijd gekomen van grote werkloosheid, armoede en ontevredenheid en opstand. De mensen hadden honger en waren verbitterd; er was opstand tegen grote boeren; telkens stonden boerderijen in brand'. Voor de veiligheid van zijn gezin solliciteerde Bergsma in 1896 met succes naar het burgemeesterschap van Enschede. Hij zat bovendien van 1913 tot 1922 in de Eerste Kamer voor de Liberale Unie, een gematigd vooruitstrevende partij die onder meer in 1901 de Woningwet tot stand had gebracht.

Burgemeester Bergsma was zelf geen socialist, maar hij vermoedde dat de onrust en de armoede op 't Bildt te maken hadden met de scheve bezitsverhoudingen in de gemeente. Die was sinds 1854 verantwoordelijk voor de armenzorg, maar grondeigenaars die geen ingezetene waren, hoefden niet mee te betalen. Bergsma hield daarom een enquête onder 17 Friese collega-burgemeesters en 23 in Overijssel. Bij zijn afscheid van het Bildt in 1896 presenteerde hij zijn rapport. In Overijssel waren weinig 'buiteneigenaars' en de armenzorg was goed geregeld. Op de Friese klei, vooral op 't Bildt, woonden de meeste eigenaars buiten de gemeente. Daardoor was er bijna geen geld voor zorg.

In zijn Enschedese jaren zorgde burgemeester Bergsma vooral voor modernisering en sociale woningbouw. Voor de textielindustrie kwam er een speciale hogeschool (nu Universiteit Twente). Een enkele keer liet hij zich nog in Friesland zien. Al in zijn Bildtse tijd was hij voorzitter van de fietsersbond ANWB. In 1932 was Bergsma ereburger van Enschede geworden. Om zijn opvolger 'niet voor de voeten te lopen', verhuisde hij in dat jaar naar in Arnhem. Daar overleed hij in 1948 op 86-jarige leeftijd. Edo Bergsma is begraven op de Oosterbegraafplaats in Enschede.⁴

³ Filmpje van zijn begrafenis https://www.youtube.com/watch?v=OjGKZD9_uwI

⁴ <https://bildtsaigene.nl/wp-content/uploads/2019/12/Van-Aartsma-tot-Zwalua-deel-1.pdf>



Edo Bergsma en zijn vrouw Cornelia van de Moer. Rechts Bergsma met zijn fiets.,



Burgemeesterswoning van Edo Bergsma in Enschede.



Gedenksteen voor Edo Bergsma op de Oosterbegraafplaats in Enschede.